

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (1)

Α Π Ο Κ Ρ Ε Ω

Κατὰ τὰς δύο δεκαετηρίδας πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων οἱ Σερραῖοι διεσκέδαζαν μὲ ζηλευτὴν ζωηρότητα τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποκρηᾶς.

Σμήνη ὀλόκληρα παιδιῶν τῶν συνοικιῶν παρηκολούθουν τὴν ἀποκρη-
ἀτικὴ «καμήλα» καθ' ὅλην τῆς τὴν διαδρομὴν. Τὴν «καμήλαν» συνώδευαν
καὶ ὄμιλοι μασκαράδων, οἱ ὁποῖοι ἀπήγγελλαν σατιρικά στιχάκια καὶ ἐσκόρ-
πιζαν τὴν εὐθυμία καὶ τὸ γέλιο μὲ συνοδείαν μανδολίνων καὶ κιθάρας.

Τὸ «γαϊτανάκι» ἐπίσης ἔκανε τὴν ἐμφάνισί του μὲ ἐπίδειξι εἰς τὰς κυ-
ριωτέρας πλατείας, τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Ἁγί-
ου Βλασίου, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, καὶ τέλος, μὲ ὀγκώδη συνάθροισιν
εἰς τὴν πλατεῖαν τὴν πλέον κεντρικὴν «τὸ Κουνλοῦκι», ὅπου τὰ κεντρικὰ
ζαχαροπλαστεῖα, γαλακτοπωλεῖα, ἐστιατόρια, οἶνοπωλεῖα καὶ φαρμακεῖα.

Τὸ γαϊτανάκι εἰς τὰς Σέρρας ἦτο γνωστὸν ὡς «Κορδονάκι».

Βραδινοὶ χοροὶ ἐπίσημοι ἐδίδοντο διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς κα-
λῶς ὠργανωμένοι ἀπὸ τὴν φιλόπτωχον ἀδελφότητα Σερραίων κυριῶν ἢ «Ἐμ-
μέλεια» καὶ ἀπὸ τὸ σωματεῖον ὁ «Ὀρφεύς».

(1) Τὰ Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Σερρῶν τοῦ τόμου τούτου δημοσιεύονται εἰς
μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Φαίδωνος Κουκουλέ, ἰδρυτοῦ καὶ Γεν. Γραμματέως τῆς ἐν
Ἀθήναις Ἑταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τοῦ ὁποίου καὶ παραθέτομεν τὸ κείμενον
ἐπιστολῆς κριτικῆς, δι' ἧς οὗτος, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δημοσιεύσεως λαογραφικοῦ ὑλικοῦ
τοῦ Α' τόμου τῶν Σερραϊκῶν Χρονικῶν 1953, ἐπήνεσε τὰ δημοσιευθέντα καὶ ἐξέφρασε
τὴν ἐπιθυμίαν του διὰ μίαν μελλοντικὴν προσπάθειαν εὐρυτέρας μελέτης τοῦ βίου τῶν
Σερραίων.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ - ΛΕΜΗΣΟΥ 12

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27-9-53

Ἀξιότιμε κύριε Ν. Πέτροβιτς,

Ἐπανελθὼν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκ τῆς ἐξοχῆς, εὗρον τὸ βιβλίον σας περὶ
τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ τῶν λαογραφικῶν συμμείκτων τῶν Σερρῶν, τὸ ὁποῖον
μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν καί, ἐν πολλοῖς, ὠφέλειαν ἀνέγνων.

Ἐπενθυμίζει καὶ αὐτό, μὲ τὸν λυρισμὸν μάλιστα, ὁ ὁποῖος τὸ διακρίνει, τοὺς
προαιωνίους ἀγῶνας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Βουλγαρικὴν βαρβαρότητα καὶ τὸ σθένος
τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν ἐρειπίων δημιουργεῖ.

Τὸ λαογραφικὸν μέρος τοῦ ἔργου σας ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον.

Θὰ ἐξέφραζον τὴν εὐχὴν, ἵνα εὐκαιρίας διδομένης τὸ ἐπεκτείνητε συμπεριλαμ-
βάνοντες εἰς τὴν μελέτην σας καὶ ἄλλα λαογραφικὰ κεφάλαια μετὰ εἰκόνων.

Θὰ εἶναι σημαντικὸν νὰ γνωρίσωμεν εὐρύτερον τὸν βίον τῶν Σερραίων.

Συγχαίρων, διατελῶ μετὰ τιμῆς

Φ. Κουκουλές

Είναι αξιοσημείωτον ὅτι τὰ ἔξαιρετικά αὐτὰ σωματεῖα ὑπάρχουν καὶ σήμερον ἀκόμη συνεχίζοντα τὴν ἀξίειναιον δρᾶσιν των, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο καθαρῶς ἐθνική, ἐνῶ σήμερον ἡ δρᾶσίς των εἶναι φιλανθρωπική, κοινωνική καὶ μουσικογυμναστική.

Εἶναι ἄξια συγχαρητηρίων καὶ βραβείων διότι ἔξακολουθοῦν τὴν ὠφέλιμον εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Σερρῶν δρᾶσιν των ἀφοῦ συνεπλήρωσαν θητεῖαν πεντηκονταετῆ καὶ ἐώρτασαν μεγαλοπρεπῶς τὸ Ἴωβιλαῖόν των.

Ἰδιαιτέρως ὁ «Ὁρφεὺς» ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Δήμου Σερρῶν διὰ τὴν πολλαπλὴν ὠφέλιμον δρᾶσίιν του μὲ τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς πόλεως Σερρῶν.

Χ Α Σ Κ Α (1)

Τὴν Κυριακὴν τῆς ἀποκρηᾶς τὸ βράδυ εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν Σερραίων ὑπῆρχε τὸ ἔθιμον τῆς «χάσκας».

Ὅταν τὸ βράδυ ἡ οἰκογένεια συνεκεντρῶνεντο γύρω εἰς τὸ πατρικὸ ἀποκρηάτικο τραπέζι, κατὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἐτεμάχιζε πίτταν ἀπὸ μαντολάτο λευκὸ καὶ ποικιλμένο μὲ καρύδια (τσουὲν χαλβᾶ). Ἐκράτει εἰς τὸ χέρι «τὸ πλαστῆρι» (2), εἰς τὴν ἄκρην τοῦ ὁποίου κρεμοῦσε μὲ κλωστήν μικρὸ κομμάτι μαντολάτου.

Ὁ πατέρας τότε κινῶν τὸ κομμάτι αὐτὸ μὲ ταλαντεύσεις εἰς τὸν ἀέρα τὸ ἐπλησίαζε εἰς τὸ στόμα κάθε ἐνὸς παιδιοῦ καὶ μὲ τὴν σειρὰν πρὸς ὅλους τοὺς συγκαθημένους εἰς τὴν τράπεζαν, μέλη τῆς οἰκογενείας ἢ προσκεκλημένους, ἀλλὰ μὲ στόχον τὸ στόμα ἐφρόντιζε νὰ τὸ ἀποσύρη ἀμέσως, ἐνῶ ὁ ἀναμένων τὸ κομμάτι ἔμενε μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ τὸ συγκρατήσῃ μὲ τὰ δόντια. Καὶ τότε ἐνῶ ἔκλειναν αἱ σιαγόνες βιαστικά διὰ νὰ προφθάσουν τὸ κομμάτι τοῦ χαλβᾶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν δὲν τὸ κατῶρθωναν καὶ ἔμενε τὸ στόμα ἀλειμμένο γύρω μὲ τὴν κολλητικὴν λευκὴν ζαχαρώδη οὐσίαν τοῦ μαντολάτου, πρὸς μεγάλην διασκέδασιν τῶν λοιπῶν.

Παταγῶδη γέλια ἐκάλυπταν κάθε ἀποτυχίαν ἐνῶ ἐπευφημῖαι καὶ χειροκροτήματα ἦτο πρόσθετος ἀμοιβὴ τοῦ κερδίζοντος τὸ ταλαντευόμενο κομμάτι τοῦ μαντολάτου.

Τὸ ἔθιμον αὐτὸ δυστυχῶς δὲν διετηρήθη πέραν τοῦ 1913.

(1) Ἐκ τοῦ χαίνω, (ἀνοίγω χάσμα), χάνω, χάσκω, χάσκα.

Χάνος, τὸ ψάρι μὲ τὸ μεγάλο ἀνοικτὸ στόμα.

(2) Π λ α σ τ ῆ ρ ι, ξυλίνη ράβδος κυλινδρική σιλιπνή, κατάλληλος διὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν φύλλων τῆς πίττας.

«Φιλίστωρ», Χατζιδάκις.

ΟΙ ΑΔΩΝΙΔΟΣ ΚΗΠΟΙ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

«Τ Ο Χ Α Σ Η Λ Ι»

Τὴν ἑσπέραν τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ὅπως εἰς ὅλας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῶν Σερρών ἐγένετο ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου, στολισμένου μὲ ἄφθονα ἄνθη, γύρω τῆς συνοικίας μὲ κέντρον τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου τελικῶς ἐπέστρεφεν ἡ πομπή.

Καθ' ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς περιφορᾶς αἱ εὐλαβεῖς κόραι τῆς ἑνορίας συνώδευον τὸν Ἐπιτάφιον ψάλλουσαι τὸν Ἐπιτάφιον θρῆνον καὶ ἄλλα εὐχῶν τροπάρια μὲ τετραφωνίαν. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι τὸ πανελληνίως καὶ εἰς ὅλας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας συμβαῖνον. Ἐξαιρετικῶς ὁμως εἰς τὴν πόλιν τῶν Σερρών ὑπάρχει ἔθιμον μὴ ἀπαντώμενον ἄλλαχοῦ κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὸ πέρασμα τῆς πομπῆς τοῦ Ἐπιταφίου πολλαὶ οἰκοκυραὶ τῆς συνοικίας ἐτοποθετοῦν εἰς τὸ πεζοδρόμιον τῆς ἐξωθύρας των μικρὰν τραπέζαν μὲ τὰ εἰκονίσματα τῆς οἰκίας των καὶ κατὰ προτίμησιν εἰκόνα μὲ τὴν παράστασιν τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ.

Παραπλεύρως εἰς τὰς μικρὰς αὐτὰς εἰκόνας ἔκαιον λαμπάδες, ἐτοποθετεῖτο καὶ λιβανιστήρι ὅπου ἔκαίετο εὖοσμον λιβάνι οἰκιακῆς τὸ πλεῖστον κατασκευῆς.

Εἰς τὸ τραπέζάκι αὐτὸ ἐτοποθετεῖτο ἐπίσης καὶ πιάτο βαθὺ ἢ γλάστρα μὲ φυτωμένο χασῆλι (ἐκ τοῦ τουρκικοῦ χασίλ) = γρασίδι.

Πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἑβδομάδων ἡ οἰκοκυρὰ ἔρριπτε εἰς τὸ ὑγρὸν χῶμα τοῦ πιάτου ἢ τῆς γλάστρας φακὴν ἢ σιτάρι καὶ ὑπελόγιζε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἐπιταφίου οἱ φυτωμένοι σπόροι νὰ ἔχουν μῆκος 6—8 ἑκατοστῶν μὲ καταπράσινον χλοερὰν ὄσιν.

Τὸ ἔθιμον ἐνέχει ἀλληγορίαν τῆς ἐκ τοῦ σπόρου ἀναστάσεως τοῦ νέου φυτοῦ μὲ ἐκείνην τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ φαίνεται νὰ προέρχεται ἐκ παλαιοτάτων χρόνων (1).

(1) Martin P. Nilson. La Religion Populaire dans la Grece Antique Paris 1954 σ. 99 : «Αναφέρουν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπερναν σιτάρι ἐπάνω στοὺς τάφους καὶ ὅτι ὠνόμαζαν τοὺς νεκροὺς «Δημήτριοι». Καὶ εἰς σελ. 165 : «Μεταξὺ τῶν ἐθίμων. τὰ ὁποῖα ἐκεῖ συνηθίζοντο, ἀναφέρουν τὸ φύτευμα φυτῶν μέσα εἰς δοχεῖα ὅπου ἀνεπτύσσοντο γρήγορα καὶ ἔπειτα ἐμαραίνοντο».

Ἐπίσης βλέπε καὶ E. Fehrle ἐν Feste und volksbräuche im Jahreslauf europäischer Völker Kassel 1935, σ. 123. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τὰς κατ' ἔτος τελοῦμενας λατρευτικὰς ἐορτὰς τοῦ Ἀδώνιδος, περίξ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ ἐτοποθετοῦντο γλαστροειδῆ ἀγγεῖα, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶχον φυτευθῆ μάραθος καὶ ἄλλα φυτὰ, τὰ ὁποῖα ἀνεπτύσσοντο ταχέως, ἀλλὰ καὶ συντόμως ἐμαραίνοντον. Ἐκαλοῦντο δὲ τὰ ἀγγεῖα, ἢ αἱ χύτραι, ἢ τὰ πανέρια ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφυτεύοντο τὰ ἐφήμερα φυτὰ, «Ἀδώνιδος κήποι». Τούτους περιέφερον αἱ γυναῖκες μαζί μὲ τὰ εἶδωλα τὰ παριστῶντα τὸν Ἀδωνιν, θρηνοῦσαι λυσιχομοί.

Περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀδώνιδος βλ. καὶ τὸ χαριτωμένον 15ον Εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου.

Σ τ ἰ λ π. Κ υ ρ ι α κ ἰ δ ο υ. Τρεῖς διαλέξεις, Β' Ἡ Λαογραφία καὶ ἡ σημα-